

מבט על, גיליון 266, 6 ביולי 2011

האמנם אביב ערבי? לבנון כמקרה בוחן

מאת בנדטה ברטי

לאחר "מהפכת הארזים" הלבנונית בשנת 2005, אשר הגיעה לשיאה בנסיגתה של סוריה מאדמתה של לבנון, התייחסו פרשנים רבים ללבנון כדוגמה למדינה שעברה תהליך דמוקרטיזציה שעלה יפה. התקווה הייתה, כי ניסיונה של לבנון יהווה דגם לחיקוי על ידי מדינות אחרות באזור.

ואולם, דווקא כשרוחות השינוי עשו את דרכן אל העולם הערבי והביאו את "האביב הערבי", נראה, כי לבנון נאבקת כדי לשמור על יציבותה הפנימית ועל מורשת המהפכה מ-2005. הדבר נכון במיוחד בימים אלה, כאשר המתח הפנימי במדינה הולך וגובר בעקבות כתבי האישום שפורסמו לאחרונה על ידי בית הדין המיוחד ללבנון (STL) נגד חברים בארגון חזבאללה. האישומים, כפי שפורסמו, מוסיפים דלק לאש העדתית הרוחשת ממילא בלבנון, ובמקביל, הם מאיימים להרחיק את לבנון עוד יותר מן הקהילה הבינלאומית ומן המערב.

תהליך זה החל כבר בתחילתו של חודש יוני, עם פרסום ההודעה בדבר הקמתו של קבינט חדש בהנהגת חזבאללה ובני בריתו הפוליטיים העיקריים - מחנה ה-8 במאָרס. התפתחות זו מצביעה על כך, כי הנתבי המדיני של לבנון אינו עוד הנתבי של מהפכת הארזים וגם לא של האביב הערבי.

מחד, הייתה הקמתו של קבינט חדש תחת ראש הממשלה נגיב מיקאטי בבחינת שינוי מבורך בעבור לבנון וצעד אשר מילא את החלל שנוצר עם התמוטטותה של ממשלתו של סעד חרירי בינואר 2011. ואולם, הרכבה של הממשלה – שמונה-עשר שרים המשתייכים למחנה ה-8 במאָרס ועוד שניים – עשר מתמודדים "עצמאיים", ללא נציגים מטעם מחנה ה-14 במאָרס – הפך אותה לבעייתית עד מאוד כבר מיומה הראשון.

ראשית, הדאגה העיקרית באשר לקבינט החדש קשורה בכך שהוא יסיג את המדינה בחזרה אל התקופה שלפני מהפכת הארזים, תוך חיזוק השפעתה של סוריה על מערכות הפוליטיקה הפנימית בלבנון. משטרו של בשאר אסד היה מעורב מאוד בתהליך שהביא להקמת הממשלה, וסוריה אף הביעה תמיכה חד-משמעית בכיוון החדש המסתמן בפוליטיקה הלבנונית.

לנוכח ההפגנות הנמשכות בסוריה והלחץ הבינלאומי הגובר שבו נתון שלטונו של אסד, מעניקה עלייתה של קואליציה פרו-סורית בלבנון לנשיא אסד סוג של משב רוח מרענן. סוריה יכולה לסמוך כעת על הצבעתה של לבנון במועצת הביטחון של האו"ם, שבה היא משמשת כחברה לא קבועה. זאת ועוד, קיימת סבירות גבוהה לכך שסוריה תבחר להתבסס באופן מסיבי על השפעתה ההולכת וגוברת בתוך לבנון בניסיונה להשיב הן את הסדר מבית והן את מעמדה האזורי. במובן זה מהווה הידוק הקשר בין סוריה ללבנון פגיעה בתנועת האביב הערבי.

שנית, הממשלה החדשה, שמקרבת את לבנון לסוריה, מאיימת להתפרק מכמה עקרונות של מדיניות החוץ של לבנון אימצה לאחר מהפכת הארזים, ובכלל זה הידוק השותפות עם ארצות הברית. חזבאללה ככוח דומיננטי בתוך הקבינט, והמנהיג הנוצרי רב השפעה מישל עוון, המאיים בפומבי "לנטרל את זרוע המודיעין האמריקאית בלבנון" מהווים סיבה לדאגה בדבר המשך יציבותם של היחסים בין ארצות הברית ללבנון.

הסוגיה המרכזית אשר תעצב ככל הנראה את עתידה של השותפות הזו, לצד יחסיה של לבנון עם הקהילה הבינלאומית בכללותה, היא האופן שבו תטפל הממשלה החדשה בכתבי האישום שפורסמו לאחרונה בנושא רציחתו של ראש הממשלה לשעבר רפיק אל-חרירי. לאחר חודשים ארוכים של ספקולציות, פרסם בית הדין המיוחד של האומות המאוחדות ללבנון ב-30 ביוני 2011 את שמותיהם של ארבעת האנשים הראשונים שיואשמו במעורבות ברצח. כל ארבעת החשודים נחשבים כחברים בארגון חזבאללה, ועמם נמנה גם מוסטפא בדר אל-דין – גיסו של עימאד מורנייה.

למרות שראש הממשלה מיקאטי הבטיח בפומבי כי יעמוד בהתחייבויותיה הבינלאומיות של ארצו, הסבירות לכך כי הממשלה החדשה תשתף פעולה באופן מלא עם בית הדין, היא נמוכה מאוד.

למעשה, ארגון חזבאללה, המשמש כעת ככוח פוליטי מרכזי בממשלה החדשה, היה עד כה עקבי ונחוש בהכחשת כל קשר בינו לבין הרצח, בעוד הוא מאשים את בית הדין בכך ששימש בובה אמריקאית-ישראלית, ואף ציין, כי לא ייתן את הסכמתו למעצר או משפט של מי מבין חברי התנועה. עמדה זו נמצאת בסתירה גמורה להתחייבויותיה הבינלאומיות של לבנון – לממש את צווי המעצר תוך 30 יום, לעצור ולאסור את החשודים על מנת שניתן יהיה להעמידם לדין.

על אף ש-מרוואן שרבל, שר הפנים של לבנון, ציין כי ההליכים שנועדו לבצע את המעצרים כבר החלו, קיימת סבירות נמוכה מאוד כי החשודים אכן יאותרו וייעצרו ללא מחאה ציבורית. תוך שהוא מאשר את אי הוודאות הרחבה האופפת את הסוגיה, הכריז ראש הממשלה מיקאטי באופן מעורפל – בהיותו מודע לסירובם של חזבאללה ושותפיו הפוליטיים לשתף פעולה עם בית הדין המיוחד, ולרצונם להפסיק כל שיתוף פעולה עם מוסד זה של האו"ם – כי לבנון "תנהג באחריות" בכל הנוגע לאישומים, ואף הדגיש בה בעת את הצורך ב"שמירה על היציבות".

מצב העניינים אשר בפניו ניצב ראש הממשלה הוא סבוך ורגיש עד מאוד: העמידה המלאה בהוראותיו של בית הדין, תוך התגרות ברצונו של חזבאללה הוא מהלך שאינו בא בחשבון כלל, שכן הוא עלול להוביל לנפילתה של הממשלה. מאידך, הסירוב לציית באופן מלא יהיה כרוך בסיכון של הרגת ציבור הבוחרים של תנועת ה-14 במאסר, תוך הגברת הפוטנציאל לשיתוק מדיני וחיכוך פנימי במדינה. יתרה מכך, משבר מעין זה עלול להשפיע גם על יחסיה של לבנון עם האו"ם ועם תומכיו של בית הדין המיוחד, לרבות ארצות הברית והאיחוד האירופי.

התפתחות זו היא בעייתית במיוחד שכן הממשלה החדשה כבר מעצימה את בעיותיה העדתיות הקיימות של לבנון, בעודה דוחקת לשוליים, דה פקטו, את הכוחות הפוליטיים אשר הובילו לפריצתה של מהפכת הארזים. הממשלה החדשה מותירה מגזר רחב באוכלוסייה הלבנונית, ובמיוחד את הקהילה הסונית, ללא ייצוג. כתוצאה מכך, ניכרת כבר כעת עלייה במתח השורר בין העדות השונות, דבר שמגביר את האפשרות לפריצתם של מעשי אלימות. אפשרות זו נתמכת גם על ידי דיווחים שהופצו לאחרונה, אשר לפיהם סוכל ניסיון לרצוח את סעד אל-חריירי; אילו הצליח היה ככל הנראה מביא את לבנון לתבערה רבתי. בהקשר זה, לסירובה הפוטנציאלי של לבנון להמשיך לשתף פעולה עם בית הדין המיוחד ללבנון, עלולות להיות השלכות פנימיות מרחיקות לכת.

מנקודת מבט ישראלית, מוקדם מדי עדיין להעריך את השלכותיו של השינוי המתרחש בזירה הפנים-לבנונית. עוצמתו והשפעתו של התהליך יוכרעו בחודשים הקרובים, והם יהיו תלויים באופן שווה בתהליך הפוליטי הפנימי אשר יתפתח במדינה, בתפקיד שכוחות ה-14 במאסר ייקחו על עצמם למלא בזירה הפנימית, ובהתפתחותו של המשבר בתוך סוריה. באופן דומה, התפתחותו של ההליך המשפטי בבית הדין המיוחד ללבנון יהיה גורם מכריע בקביעת עתידה של לבנון ושל הכוחות הפוליטיים העיקריים הפועלים בה. טיעון משכנע אשר יועלה נגד ארגון חזבאללה יישא בחובו את הפוטנציאל להחלשת אמינותו ומידת הפופולאריות שלו, התפתחות אשר תזכה ללא ספק לברכתה של ישראל. מאידך, אם יצליח חזבאללה להתחמק מן הכדור שנורה לעברו ויאלץ את לבנון להפסיק את שיתוף הפעולה עם בית הדין, יוביל הדבר להתחזקות ולחיסולה דה-פקטו של האופוזיציה הפוליטית שלו. שני התרחישים האלה נושאים בחובם פוטנציאל נפיץ להתחדשותם של הסכסוכים הפנימיים ולהיעדר יציבות, מצב אשר יש בו משום איום בטחוני פוטנציאלי על מדינת ישראל.

בטווח הקצר, עלייתה של ממשלה פרו-סורית הנשלטת על ידי חזבאללה – מדאיגה, ואולם אין זה סביר כי עמדתו, כבעל השפעה מדינית, תוביל אותו לשינוי האסטרטגיה ארוכת הטווח שלו, או לחיפוש אחר הידרדרות צבאית מול ישראל, שהרי החלטות כאלה תהיינה תלויות בגורמים שונים שרובם הם חוץ-ארגוניים.